

ZONDAG 22.

Over de opstanding des vleses en het eeuwige leven.

De weldaden die God aan Zijn Kerk of gemeente schenkt, zijn tweeeërlei: sommige ervan worden haar al *in dit leven* meegedeeld, n.l. de vergeving der zonden, waardoor de Kerk van de verdiende straf der eeuwige verdoemenis bevrijd en ontslagen wordt. Dit Artikel werd verklaard in de vorige Zondagsafdeling. Sommige weldaden krijgt de Kerk *na dit leven*.

En deze zijn weer tweeeërlei: of 1 e. met betrekking tot het lichaam alleen, en dat is de opstanding des vleses; of 2e. met betrekking tot ziel en lichaam beide, en dat is het eeuwige leven. Want de Heere Jezus Christus, onze Zaligmaker, heeft ons niet alleen verlost van de allergrootste ellende, n.l. van de eeuwige dood en verdoemenis; maar Hij heeft ons ook terugverworven de hoogste gelukzaligheid, die bestaat in het genieten van het eeuwige leven, met lichaam en ziel, aangezien dit ook het einde van ons geloof is, 1 Petrus 1 : 9. Deze twee Artikelen worden nu in deze Zondag verklaard: het eerste in Vraag en Antwoord 57, en het tweede in Vraag en Antwoord 58.

Vraag 57: Wat troost geeft u de opstanding des vleses?

Antwoord: Dat niet alleen mijn ziel na dit leven, van stonden aan tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden b), maar dat ook dit mijn vlees, door de kracht van Christus opgewekt zijnde c), wederom met mijn ziel verenigd, en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zal worden d).

- a. Jes. 26 : 19, Ez. 37 : v., Dan. 12 : 2; Joh. 5 : 28v., en id. 11 : 24; Openb. 20 : 12v.; vgl. ook 1 Kor. 15.
- b. Luk. 23 : 43, en id. 16 : 22; Joh. 5 : 24; id. 12 : 26 en 17 : 24; 2 Kor. 5 : v., Fil. 1 : 21-23, 1 Petrus 1 : 9.
- c. Ps. 16 : 9v., Rom. 8 : 11, 1 Kor. 6 : 14; id. 15 : 53v., Job 19 : 25- 27. 1 Thess. 4 : 14-17.
- d. 1 Kor. 15 : 42-44, 1 Joh. 3 : 2, Fil. 3 : 21.

Verklaring van Vraag 57.

(Lansbergen). Op het Artikel van de genadige kwijtschelding der zonden volgen zeer gepast de Artikelen van de opstanding des vleses en van het eeuwige leven. Want het komt met Gods rechtvaardigheid overeen, dat, wanneer de zonden vergeven en uitgewist zijn, dan ook de dood ophoudt, die een bezoldiging der zonde is (Rom. 6 : 23) en dat het leven teruggegeven wordt. De troost die uit het Artikel van de opstanding des vleses geput wordt, is tweeeërlei, want ze betreft enerzijds de ziel en anderzijds het lichaam).

De voornaamste vragen die hierbij aan de orde komen, zijn de volgende:

1. Of de ziel onsterfelijk is, en, van het lichaam gescheiden, leeft.
2. In welke staat, en wáár zij leeft.
3. Of er ook een opstanding van de lichamen zijn zal, en welke dwalingen op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben.

4. Of dezelfde lichamen die we nu bezitten, zullen opstaan en hoe zulks zal geschieden.
5. Hoe en wanneer de opstanding plaats hebben zal.
6. Door Wiens kracht en door Wie de doden opgewekt zullen worden.
7. Tot welk doel en tot welke staat de doden opgewekt worden.

1. Of de ziel onsterfelijk is, en van het lichaam gescheiden, leeft.

- 1) Hoewel de opstanding uitsluitend op de lichamen betrekking heeft, is toch de kwestie van de onsterfelijkheid der ziel niet vreemd aan dit Artikel. Want waar een opstanding is, moet de dood geweest zijn. Als er dus gevraagd wordt naar de opstanding der lichamen, dan wordt meteen ook inzake de ziel de vraag gesteld, of ze na de dood, weer zal opstaan zoals het lichaam, dan wel of ze onsterfelijk is; en ook: of ze, gescheiden van het lichaam, voortbestaat. Deze vraag is trouwens noodzakelijk om vele teksten uit de Schrift te (kunnen) verklaren, die de ziel sterfelijk schijnen te stellen (vgl. Matth. 22 : 23 en Hand. 23 : 8), en vanwege de Epicureeërs en Sadduceeën (en b.v. de Wederdopers), die de onsterfelijkheid der ziel en de opstanding der lichamen van oudsher ontkend hebben; evenals degenen, die dreven dat de opstanding reeds geschied was (2 Tim. 2 : 18). Ja, zelfs Paus *Paulus III* zei, toen hij sterven zou, dat hij nu zou ondervinden de waarheid van drie stukken, waaraan hij al zijn levensdagen getwijfeld had, nl. 1e. of er een God is, 2e. of er een hel bestaat, en 3e. of de ziel onsterfelijk is. Bij Salomo en in de Psalmen treft men meermalen de uitspraak: De mens wordt als de beesten die vergaan (Pred. 3 : 19v.); de doden zullen de HEERE niet prijzen, enz. (Ps. 49 : 11 en 21, en id. 115 : 17). In onze tijd wordt er ook over gedisputeerd, of de zielen, nadat zij van het lichaam gescheiden zijn, mogelijk slapen totdat zij weer met het lichaam samengevoegd worden. Om ons dus op dit punt te kunnen verantwoorden, is het nodig dat de onsterfelijkheid der ziel met duidelijke uitspraken van de Heilige Schrift bevestigd wordt, zoals de volgende zijn: Ps. 49 : 18-20: „Want hij zal in zijn sterven niet met al medenemen; zijn eer zal hem niet nadalen. Hoewel hij zijn ziel in zijn leven zegent, en zij u loven, omdat gij uzelfen goed doet, zo zal zij (n.l. de ziel) toch komen tot het geslacht harer vaderen”; 2 Sam. 11 : 11: „Zo waarachtig als gij leeft en uwe ziel leeft, indien ik deze zaak doen zal!” Matth. 10 : 28: „En vreest niet voor degenen, die het lichaam doden en de ziel niet kunnen doden”, enz.; Mark. 12 : 26: „Doch aangaande de doden, dat zij opgewekt zullen worden, hebt gij niet gelezen in het boek van Mozes, hoe God in het doornenbos tot hem gesproken heeft, zeggende: Ik ben de God Abrahams en de God Izaäks en de God Jakobs? God is niet een God der doden, maar der levenden” (vers 27); Luk. 23 : 43: „Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn”, n.l. naar de ziel, want naar het lichaam is hij op diezelfde dag gestorven en begraven. Fil. 1 : 23: Ik heb „begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn”; Luk. 23 : 46: „Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest”; Joh. 11 : 25: „Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven”; 2 Kor. 5 : 8: „Wij hebben goeden moed en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen.”

(Lansbergen: Men kan niet zeggen, dat de ziel verhuist, als zij het de tabernakel des lichaams stierf en verging. Dit bewijzen ook de voorbeelden van Christus Zelf, van de moordenaar aan 't kruis, Luk. 23 : 43, van Stefanus, Hand. 7 : 55v. en 59; van wiens ziel de Schrift niet alleen getuigt dat ze geleefd heeft na de dood, maar ook dat ze bevolen werd in de handen Gods, en opgenomen is in het Paradijs).

Ook dienen als bewijsplaatsen: Openb. 6 : 10, waar de zielen onder het altaar roepen: „Hoelang, o heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen?" Uit Luk. 16 : 22 blijkt, dat Lazarus na de dood gedragen werd in Abrahams schoot, de rijke brasser daarentegen in de hel.

Deze en soortgelijke teksten uit de Schrift leren en bevestigen zeer klaar, dat de zielen der mensen niet alleen in het lichaam vóór de dood, en na de opwekking daarvan uit de dood, maar ook gedurende de gehele tussentijd, buiten het lichaam bestaan, leven, en verstand en zinnen hebben; ook al is de manier van hun werkingen ons onbekend.

Tegenwerping 1. Pred. 3 : 19 zegt: „Wat den kinderen der mensen wedervaart, dat wedervaart ook den beesten; en enerlei wedervaart hun beide; gelijk die sterft, alzo sterft deze, en zij allen hebben enerlei adem", enz. Daarom is 's mensen ziel evenmin onsterfelijk als de ziel van een redeloos dier.

Antwoord. De gesteldheid van mensen en beesten is precies gelijk, wat betreft de noodzaak om te sterven. Want de mensen moeten ook, evenals het vee, eenmaal uit dit leven scheiden. Want het is de mens gesteld eenmaal te sterven, Hebr. 9 : 27; zij hebben hier geen blijvende stad, Hebr. 13 : 14. Maar zij zijns geenszins aan elkaar gelijk wat betreft de uitkomst van de dood, en de staat die daarna volgt. Want de zielen van het vee worden mét de lichamen ook uitgeblust en verdwijnen. Maar de zielen der mensen blijven levend na de dood, zoals de aangehaalde teksten bewijzen.

Bovendien, de Prediker spreekt hier niet naar zijn eigen opvatting van de dood, maar naar het gevoelen en de opvatting van de goddelozen, We zij zich verbeelden op grond van dezelfde dingen, die dagelijks, naar de uiterlijke schijn, de goede en verkeerde mensen wedervaren. Want deze klacht van 's mensen oordeel voegt hij naar de leer van Gods voorzienigheid en oordeel, waardoor uiteindelijk de goeden goed, en de kwaden kwaad vergolden worden zal. Pred. 11 : 9: „Verblijd u, o jongeling, enz., maar weet, dat God om al deze dingen u zal doen komen voor het gericht.”

Tegenwerping 2. Ps. 115 : 17: „De doden zullen den HEERE niet prijzen, noch die in de stilte nedergedaald zijn.”

Antwoord. De doden zullen de Heere niet prijzen, n.l. die hier op aarde levende dood zijn. Maar daaruit volgt niet, dat zij Hem hiernamaals geenszins prijzen zullen.

2. In welke staat, en waar de ziel leeft, na de scheiding van het lichaam.

De Rooms en verzinnen, dat de zielen, na de scheiding uit het lichaam, naar het *vagevuur* varen, waarin sommige dan vlug, andere langzamer gevaagd of gereinigd worden, al naar dat zij de vergangelijke dingen meer of minder bemind hebben, zoals Lombardus zegt. Daarentegen leert de Heilige Schrift dat geen vuur na de dood, maar alleen het bloed van Christus in dit leven onze zielen reinigt van alle zonden, 1 Joh. 1 : 7; en dat de gelovige zielen der gestorvenen niet in een plaats der pijniging geworpen worden, om daar de zonden te verbranden, maar dat zij terstond tot Christus in Abrahams schoot verzameld worden, Luk. 16 : 22, en dat dok terstond de ongelovigen verstoten worden in de hel, in de eeuwige pijn, 2 Petrus 2 : 4-6, waaruit geen uitkomst noch verlossing (mogelijk) is, Judas, vs. 8; en dat ze dan ook in de vlammen der hel gepijnigd worden, ja, dat ze ook bewaard worden voor nog zwaardere kwellingen van het eeuwige vuur, hetwelk de toorn des Heeren aanblazen zal bij Christus' oordeel. Van de staat der gelovige zielen

spreken de volgende teksten, Luk. 23 : 46: „Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest", en Hand. 7 : 59: „Heere Jezus, ontvang mijn geest"; Luk. 16 : 22: „En het geschiedde dat de bedelaar stierf, en van de Engelen gedragen werd in den schoot Abrahams", en dus niet in het vagevuur. Paulus wenste om ontbonden te worden en met Christus te zijn, Fil. 1 : 23. Dus heeft hij het vagevuur niet gevreesd. De gelovigen begeren uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen, 2 Kor. 5 : 8. Daarom varen ze dus niet eerst naar het vagevuur, om daarna pas bij de Heere te zijn, enz. Over de staat der ongelovige zielen vinden wij nog gesproken in Ps. 34 : 22: „De boosheid zal den goddeloze doden", in Matth. 10 : 28: „Vreest veel meer Hem, Die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel", en in Luk. 16 : 24: De rijke brasser roept direct na zijn begrafenis, in de hel uit: „Ik lijd smarten in deze vlam", waaruit hem de uitgang tot in eeuwigheid geweigerd wordt. Hij vreest ook voor zijn vijf Epicureïsche broers. Want hij weet wel, dat ook zij kort daarna, als zij uit het leven gescheiden zullen zijn — indien zij zich niet zouden bekeren — in die plaats der pijniging komen zullen. Daarom worden de zielen der goddelozen, wanneer zij uit het lichaam scheiden, niet in het vagevuur gebracht, waar nog uitkomst en verlossing (mogelijk) is, maar in het onuitblusselijke vuur der hel.

3. Of er ook een opstanding van de lichamen plaats hebben zal, en welke dwalingen er op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben.

Het woord „opstanding" betekent soms in de Heilige Schrift de geestelijke bekering van de mensen, en wordt dan „de eerste opstanding" genoemd, Openb. 20 : 5v. Maar in dit Geloofsartikel is de opstanding des vleses een wederoprichting van de substantie van onze lichamen na de dood, uit dezelfde stof, als waaruit ze nu bestaan, en een levendmaking daarvan, met een onsterfelijk en onverderfelijk leven door dezelfde onsterfelijke ziel, als waardoor zij nu leven. Dit -zal geschieden van Godswege door Christus aan het einde der wereld, door Zijn Goddelijke kracht en mogendheid: de uitverkorenen tot de eeuwige heerlijkheid, en de verworpenen tot de eeuwige straffen. Dus is dan de opstanding of wederopwekking des vleses:

1e. de wederoprichting van hetzelfde lichaam, of de vergadering van deze massa of klomp, waaruit ons lichaam bestaat, en dat door de dood in alle elementen verdeeld wordt; 2e. de vereniging daarvan met hun eigen ziel, waarmee zij tevoren verenigd waren, en de levendmaking door die ziel; 3e. de schenking van de onsterfelijkheid; 4e. de eeuwige heerlijkmaking der uitverkorenen, en eeuwige verstoting der verworpenen.

Niet zonder oorzaak wordt de vraag (aan de orde) gesteld, of er zulk een opwekking plaatshebben zal. Want er zijn steeds verschillende gedachten en dwalingen in en buiten de kerk op dit punt geweest. De Epicureeën zeiden, dat de zielen met de lichamen wegstierven, en dat er geen opstanding of leven na dit leven te verwachten was. Deze razernijen hebben de Sadduceeën onder de Joden overgenomen, van wie gezegd wordt, Hand. 23 : 8: „De Sadduceeën zeggen, dat er geen opstanding is, noch Engel noch geest." Anderen hebben wel niet de onsterfelijkheid der zielen geloochend, maar wel de opstanding der lichamen na de dood ontkend; zij verzonnen, dat de Schriftuur. zo vaak zij over de opstanding spreekt, de bekering of wedergeboorte bedoelt, die in dit leven plaatsheeft. Zulken waren er in de gemeente van Korinthe, van Wie Paulus zegt, 1 Kor. 15 : 12: „Hoe zeggen sommigen onder u, dat er geen opstanding der doden is?" En de auteurs

van deze dwaling schijnen geweest te zijn Hymenéus en Filétus, van wie dezelfde apostel in 2 Tim. 2 : 18 spreekt: „Die van de waarheid zijn afgeweken, zeggende dat de opstanding alrede geschied is, en verkeren sommiger geloof.” Sommigen onder de Wederdopers verzinnen dat de zien, die van het lichaam gescheiden zijn, slapen, totdat de lichamen weer opgewekt worden; en zij willen beweren, dat niet dezelfde lichamen die wij nu omdragen, weer verrijzen zullen, maar dat Christus in Zijn toekomst nieuwe lichamen maken zal.

Tegen al deze razernijen in, moet men de Heilige Schrift geloven, die leert: Dat de opstanding van onze lichamen stellig zal plaats hebben op de Laatste dag, of: dat de doden werkelijk met hun eigen lichamen opstaan zullen. De uitspraken der Schrift, zowel uit het Oude als uit het Nieuwe Testament, die de zekerheid van de toekomstige opstanding bevestigen, zijn deze:

(Lansbergen: Van Abraham getuigt de Apostel in Hebr. 11 : 18, dat hij gewillig was om zijn zoon te offeren, in wie hij de belofte ontvangen had, „overleggende, dat God machtig was, hem ook uit de doden te verwekken.” De voorvaderen uit het Oude Testament hebben ook hun geloof daaraan te kennen gegeven door de vlijt en zorg, die zij betoonden om de gestorven lichamen te begraven. Want Abraham zou niet voor zo'n grote som gelds een stuk land gekocht hebben van Efron de Hethiet, als begraafplaats voor zichzelf en voor de zijnen, Gen. 23 : 16 en 20, en hijzelf en zijn huisvrouw Sara zouden daarin niet begraven hebben willen liggen, als hij de ogen niet op de opstanding geslagen had. Daarop had ook Jakob het oog, toen hij, Gen. 49 : 29v., voor zijn sterven zijn kinderen gebood, dat zij hem op die plaats ' graven moesten. Hetzelfde geldt Jozef, Gen. 50 : 25, toen hij wilde, dat de Israëlieten bij hun vertrek uit Egypte, zijn gebeente moesten meedragen naar het Beloofde land, om daar begraven te worden).

Nog duidelijker bevestigen dit de volgende nadrukkelijke teksten: Job 19 : 25v.: „Want ik weet: mijn Verlosser leeft en Hij zal de laatste over het stof opstaan; en als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Denwelke ik voor mij aanschouwen zal, en mijne ogen zien zullen en niet een vreemde; mijne nieren verlangen zeer in mijn schoot”; Jes. 26 : 19: „Uwe doden zullen leven, ook mijn dood lichaam, zij zullen opstaan”; Ez. 37 : 12: „Zo zegt de Heere HEERE: Zie, Ik zal uwe graven openen en zal ulieden uit uwe graven doen opkomen, o Mijn volk, en Ik zal u brengen in het land Israëls”; Dan. 12 : 2: „En velen van die, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, en genen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing”; Joh. 5 : 28: „De ure komt, in welke allen die in de graven zijn, zijn stem zullen horen”; id. 6 : 40: „En dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage”; 1 Kor. 15 : 13v.: „En indien er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgewekt. En indien Christus niet opgewekt is, zo is dan onze prediking ijdel en ijdel is ook uw geloof”; 1 Thess. 4 : 14: „Want indien wij geloven dat Jezus gestorven is en opgestaan,„alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem”, en Openb. 20 : 12: „En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander Boek werd geopend, dat des levens is; en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naai hunne werken.”

Voegt hieraan nog de volgende bewijzen toe, die aan de Schrift ontleend zijn:

1. Dat God de God is van Abraham, Izak en Jakob. “En God is geen God der doden, maar der levenden.” Evenwel zou Hij niet de God van de gehele Abraham,

noch ook de God der levenden zijn, als dat lichaam van Abraham niet weer opgewekt zou worden. Hij is de God van de gehele mens, en niet maar van een deel. Maar Hij zou geen God zijn van de gehele mens, maar slechts van een deel, als het lichaam nooit weer opstond. Dit bewijs gebruikt Christus tegen de Sadduceeën in Matth. 22 : 32.

2. Het is nodig, dat de beloften en bedreigingen van God vervuld worden. Want God is waarachtig. En Hij belooft aan de Godzaligen het eeuwige leven en de heerlijkheid naar ziel en lichaam. Daarentegen bedreigt Hij de goddelozen met de eeuwige straffen naar lichaam en ziel; beide zal Hij volvoeren. Daarom is het zo nodig, dat de doden weer opstaan; want anders zouden die beloften en bedreigingen onvervuld blijven.

3. De beloningen en straffen behoren de gehele mens toe. Want de gehele mens heeft gezondigd. Daarom zullen de lichamen verrijzen: de lichamen der Godzaligen opdat zij in de hemel de heerlijkheid en gelukzaligheid, hun uit genade gegeven, genieten mogen; en de lichamen der goddelozen, opdat zij in de hel de straffen ontvangen die ze verdiend hebben.

4. Gods barmhartigheid is volkomen en behoort de gehele mens toe. Maar ze zou niet volkomen zijn, als de lichamen van de Godzaligen niet weer verrezen en barmhartigheid verkregen.

5. De volmaakte rechtvaardigheid van God eist, dat hetgeen gezondigd heeft, geheel en in eeuwigheid gestraft wordt. Niet alleen de zielen, maar ook de lichamen der goddelozen hebben gezondigd. Daarom is het nodig, dat hun lichamen — ten einde in eeuwigheid gestraft te worden — van de doden weer verrijzen.

6. Christus is opgestaan, en daarom zullen ook onze lichamen verrijzen, want het zijn leden van Christus, vlees van Zijn vlees, en been van Zijn benen. Dit bewijs behandelt de apostel Paulus met alle nadruk in 1 Korinthe 15. En het moet noodzakelijk zo volgen, zoals al eerder inzake de vruchten van Christus' opstanding bewezen werd. Want 1e. Christus is daarom opgestaan, opdat Hij ons zou kunnen opwekken; 2e. Hij is ons Hoofd en wij zijn Zijn leden, en de heerlijkheid van het Hoofd vereist, dat Zijn leden aan Hem gelijkvormig zijn; 3e. dezelfde Geest is in ons, Die in Christus is, want Hij verenigt ons met Christus en werkt dezelfde dingen in Hem als in ons, want Hij is Zichzelf steeds gelijk. Welnu, Hij heeft Christus opgewekt, en daarom zal Hij ons ook opwekken, enz. Zo luidt het bewijs van de Apostel in Rom. 8 : 11.

7. Van Christus staat er geschreven, dat Hij een eeuwig Koninkrijk hebben zal (Ps. 45 : 7). Maar dat zou Hij niet kunnen hebben, als onze lichamen steeds in de dood bleven. Want het zou niet voldoende zijn, dat onze zielen eeuwig, en aan Hem onderworpen zijn. Immers, Hij is niet alleen een Koning over de zielen, maar ook over de lichamen, en daarom zullen ook de lichamen opnieuw verrijzen, opdat wij geheel en al aan onze Koning onderworpen mogen zijn.

8. Christus is door Zijn verdiensten en krachtige werking de Zaligmaker van de gehele mens. Daarom zal Hij niet toestaan, dat de lichamen der Godzaligen in eeuwigheid vergaan.

9. Christus is niet zwakker om zalig te maken, als Adam geweest is om te verderven. Ja, Hij heeft ons hetgeen wij in Adam verloren hadden, geheel en al, ja nog meer, door Zijn dood teruggegeven. Nu, Adam had met de ziel ook het lichaam doen verloren gaan, maar Christus heeft voor as nog groter gelukzaligheid verdiend dan wij gehad zouden hebben, als wij niet gezondigd hadden. Adam had n.l. voor ons, onder andere gaven, ook verloren het leven en de zaligheid van het

lichaam. Daarom heeft Christus voor ons ook het leven en de zaligheid van het lichaam teruggekregen, en zal Hij ze ons op Zijn tijd terugschenken. Dus zullen dan ook onze lichamen weer opstaan.

10. God heeft na de val Zijn Wet aan de mensen gegeven. Daarom wil Hij, dat die (wet) door de mensen ook eenmaal volkomen gehouden zal worden. Maar dat geschiedt in dit leven niet. Daarom is er nog een ander leven te wachten, waarin dit wel geschieden zal. En daarom is er ook een opstanding te verwachten.

11. Aangezien de bezoldiging der zonde de dood is, Rom. 6 : 23, zal — wanneer de zonde weggenomen is — ook de dood weggenomen en het leven teruggegeven worden.

12. Tenslotte, aangezien onze lichamen tempelen des Heiligen Geestes zijn, 1 Kor. 6 : 19, zo zullen die ook opstaan tot het eeuwige leven.

4. Of dezelfde lichamen die wij nu bezitten, zullen opstaan en hoedanig ze dan zullen zijn.

Dezelfde lichamen die wij nu bezitten, en geen andere, zullen opstaan en weer met hun ziel samengevoegd worden. Want wij geloven dit Artikel, niet betreffende een nieuwe schepping, maar een wederopwekking des vleses, n.l. van dit vlees dat wij nu omdragen en dat sterft. Daarom wordt, zoals Cyprianus getuigt, dit Artikel in de kerken van Afrika aldus uitgesproken: „Ik geloof een verrijzenis van dit vlees.”

Hetzelfde getuigt ook de Heilige Schrift in Job 19 : 26: „En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen”, enz.; in 2 Kor. 5 : 10: „opdat een iegelijk wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad” en in 1 Kor. 15 : 53: „Dit sterfelijke moet onsterfelijke aandoen.”

Dit laat zich bewijzen door het woord „opstaan” of „verrijzen”; want dit is, volgens Ambrosius, de verrijzenis zoals door de klank van het woord tot uitdrukking gebracht wordt, n.l. dat hetgeen gevallen is, weer verrijst of opstaat; en dat hetgeen gestorven is, weer levend wordt.

Dit vloeit ook voort uit de rechtvaardigheid Gods. Want, zegt hij verder, dat is de orde en oorzaak der rechtvaardigheid, dat aangezien het lichaam en de ziel samenwerken, en hetgeen de ziel bedacht heeft, door het lichaam uitgevoerd wordt, daarom moeten ze beide in het oordeel komen, en beide of aan de straf overgeleverd worden, Of tot de heerlijkheid behouden worden. Want Gods rechtvaardigheid eist, dat het vlees der heiligen, dat gestreden heeft, ook gekroond, en dat het vlees der goddelozen, dat gelasterd heeft, gepijnigd wordt, zoals de apostel verklaart in 2 Th. 1 : 6v. Daarom zal iedere ziel niet met een vreemd of vermengd lichaam weer opgericht worden, maar met dat van haarzelf, dat zij tevoren gehad heeft; opdat zo overeenkomstig de werken van dit huidige leven het vlees met zijn ziel Of gekroond, als het kuis, Of gestraft zal worden, als het onkuis geweest is.

Tenslotte: Zoals Christus in hetzelfde vlees waarin Hij gestorven was, opgestaan is, daarom geloven wij, dat ook wij in dit ons zelfde vlees weer zullen opstaan.

Tegenwerping -1. Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven, 1 Kor. 15 : 50. Onze lichamen zijn vlees en bloed. Daarom kunnen ze het Koninkrijk van God niet bezitten, en daarom zullen niet deze, maar andere lichamen opstaan.

Antwoord. Onder „vlees en bloed” verstaat de apostel geen lichamen, zoals de *Wederdopers* dat uitleggen, maar een verdorven hoedanigheid, die het wezen van

ons vlees aankleeft. Het is dus geen goede conclusie, als men zou willen vaststellen: Het sterfelijke en verderfelijke vlees en bloed, zoals het nu is, zal Gods Koninkrijk niet beërven, en daarom zal het vlees en bloed in het geheel niet Gods Koninkrijk bezitten. Want omdat een toevallige zaak, die in het wezen is, weggenomen wordt, daarom wordt dat wezen zelf nog niet weggenomen. Maar dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen, en dit verderfelijke de onverderfelijkeheid; daarom zal het vlees en bloed weer opstaan, bevrijd van alle verderfelijkeheid, sterfelijkeheid en gebrek, en dus zullen ze ongetwijfeld het Koninkrijk Gods beërven. Ook de apostel spreekt alleen maar van het verdorven en zondig vlees, zoals het nu is; en dus geven wij toe, dat het vlees, in die zin bedoeld, het Koninkrijk Gods niet zal beërven. Hier dient men tevens te verstaan, hoedanig ons lichaam verrijzen zal; te weten: wel hetzelfde lichaam, wat het wezen betreft, en wat de wezenlijke eigenschappen van de lichamen aangaat: eindig, aan een bepaalde plaats a.h.w. gebonden, zichtbaar, van een bepaalde grootte, vlees en beenderen hebbende — zoals ook Christus' lichaam na de opstanding vlees en bloed niet verloren had; maar wat de eigenschappen betreft: een heel ander vlees, te weten: niet zwak, niet onrein, niet natuurlijk, niet sterfelijk en niet verderfelijk, zoals wij nu bezitten, maar van alle zwakheden bevrijd, heerlijk, geestelijk, onverderfelijk en onsterfelijk, 1 Kor. 15 : 42v.: „Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijkeheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkeheid. Het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt.”

Tegenwerping 2. Onze lichamen zullen geestelijk zijn, 1 Kor. 15 : 44; en daarom zullen ze geen vlees en benen bezitten, of de eigenschappen van het vlees hebben. *Antwoord.* De apostel Paulus noemt het lichaam „geestelijk”, niet omdat het in een geest verandert of in al zijn eigenschappen aan een geest gelijk zijn zal, maar omdat het door Gods Geest geregeerd wordt, en onsterfelijk en vrij van alle zwakheden is, versierd met hemelse glans en heerlijkheid, bekwaamheid, sterkte en heiligheid; kortom, dat versierd is met geestelijke hoedanigheden, maar niet met geestelijke substantie. Want anders was het geen lichaam, maar een geest. Zo legt ook Augustinus dat uit, wanneer de apostel zegt, dat het lichaam in de opstanding geestelijk zal zijn. Daarom moet men nog niet denken, dat het geen lichaam, maar een geest zijn zal. Maar hij noemt het geestelijk, omdat het geheel en al aan de Geest onderworpen zal zijn, zonder verderf of dood. Want omdat hij het lichaam dat wij nu hebben, natuurlijk of door de ziel bewogen noemt, daarom moet men zich niet verbeelden, dat het geen lichaam maar een ziel is. Daarom, zoals het lichaam nu zichtbaar of natuurlijk genoemd wordt, omdat het aan de ziel onderworpen is, en nog niet geestelijk kan heten, omdat het nog niet volkomen aan de Geest onderworpen is, zolang het verderven kan: daarom zal het dán geestelijk genoemd worden, wanneer het de Geest en de eeuwigheid met geen verderf meer kan weerstaan.

Deze uitleg wordt nader bevestigd in 1 Kor. 15 : 53: „Dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen.” Dat wil zeggen: Het lichaam zal wel een lichaam blijven, maar het moet van eigenschappen veranderen, n.l. het moet de sterfelijkeheid afleggen en de onsterfelijkheid aandoen. Vervolgens zegt de apostel ook: een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Welnu, een lichaam is geen geest; en toch wordt het lichaam, dat geen geest is, geestelijk opgewekt, d.w.z. met geestelijke eigenschappen versierd, terwijl het toch de substantie van het lichaam

behoudt; want anders was een lichaam geen lichaam meer; en zoiets zou, als ja en nee, met zichzelf in strijd zijn en niet kunnen bestaan. Tenslotte: Als er één lichaam na de opstanding geestelijk geweest is, dan was dat toch stellig het lichaam van Christus. En toch zegt Christus van dat lichaam, Luk. 24 : 39: „Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb.”

5. *Hoe en wanneer de opstanding geschieden zal.*

De opstanding zal publiek en heerlijk plaatshebben, en niet in het verborgen geschieden, maar ten aanschouwe van alle engelen, mensen en duivelen, tot grote blijdschap van de Godzaligen en tot verschrikking van de goddelozen, Matth. 24 : 30v. en 25 : 31-46. Want Christus zal van de hemel komen, vergezelschap van al de engelen, met een geroep, met de stem des archangels en met de bazuin Gods, door wier klank alle doden opgewekt worden en uit de graven zullen uitgaan. Maar degenen die bij 's Heeren wederkomst nog overgebleven zullen zijn, zullen haastig veranderd, en van sterfelijk onsterfelijk worden; en deze verandering zal hun in plaats van de dood en opwekking zijn; zoals de apostel deze verborgenheid ons opent in 1 Kor. 15 : 5v. en in 1 Thess. 4 : 15-17. (Vgl. N.G.B. art. 37).

Wanneer de opstanding plaats hebben zal, leert Christus in Joh. 6 : 40 en 44e „Ik zal hem opwekken ten uitersten dage.” En Martha belijdt in Joh. 11 : 24: „Ik weet, dat hij (Lazarus n.l.) opstaan zal in de opstanding ten laatsten dage.” Maar wanneer deze uiterste dag komen zal, weet niemand, ook de engelen des hemels niet, dan God alleen, Matth. 24 : 36. De toepassing van deze leer is: 1e. Opdat wij onszelf niet verbeelden, dat de opwekking dán geschieden zal, wanneer ze nog niet geschieden zal, en opdat wij ons geloof zelf niet in de war brengen ¹); 2e. opdat wij, wanneer wij niet weten wannéér die dag en ure zijn zal, onszelf steeds bereid houden, met waken en bidden, volgens Matth. 24 : 42-44 en 25 : 13; Mark. 13 : 33-37, en Luk. 12 : 35-40 en 21 : 34-36.

6. *Door Wiens macht, of door Wie de doden opgewekt zullen worden.*

De opwekking der doden zal plaats hebben door Christus' kracht, en wel door Hem als Middelaar, zoals. Hij zegt in Joh. 6 : 40 en 44: „Ik zal hem opwekken ten uitersten dage.” Daar spreekt Hij over het lichaam, want de ziel sterft niet, en daarom wordt zij ook niet weer opgewekt. En ook de Mens Christus zal de doden opwekken met Zijn menselijke stem en door Zijn Goddelijke kracht, Jobs. 5 : 28: „De ure komt, in welke allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen”; Hand. 17 : 31: „Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door een Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft.”

De toepassing van deze leer is: enerzijds, dat wij de opstanding stellig mogen geloven, in de wetenschap dat Hij, door Wie de opstanding geschieden zal, de Almachtige God is; anderzijds, opdat wij deze zekere troost genieten mogen, dat Christus — omdat Hij ook waarachtig Mens en ons vlees is — niet zal toelaten, dat Zijn vlees en leden in de grond blijven, maar ten laatste zal Hij die opwekken tot het eeuwige leven.

Tegenwerping. De Vader heeft Christus van de doden opgewekt, en zal ook ons

opwekken, Rom. 8 : 11: Hij „Die Christus uit de doden opgewekt heeft, zal ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont.” Daarom zullen wij dus niet door Christus of door de kracht van Christus opgewekt worden. *Antwoord.* De werken van de Heilige Drie-eenheid, die naar buiten aan de schepselen volvoerd worden, zijn aan al de Drie Personen gemeen, doch alzo dat de Personen bij het werken dezelfde orde houden. Zoals daarom de Vader niet buitengesloten wordt, wanneer de opwekking aan de Zoon toegeschreven wordt, zo wordt evenmin de Zoon buitengesloten, wanneer ze aan de Vader of aan de Heilige Geest wordt toegekend. De Vader zal ons opwekken door de Zoon, en de Zoon Zelf zal ons opwekken door Zijn Geest, als Verlosser en Rechter. De Heilige Geest zal ook door Zichzelf dit werk ten uitvoer brengen, Fil. 3 : 20v.: „Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam, naar de werking waardoor Hij ook alle dingen Zichzelfen kan onderwerpen”; Joh. 5 : 21: „Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil”, en Rom. 8 : 11: „Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont.”

7. Tot welk doel en welke staat de doden zullen opstaan.

Het voornaamste en laatste doel van de opwekking der doden zal zijn: de openbaring van Gods eer, n.l. de openbaring van Zijn barmhartigheid in de uitverkorenen, en van Zijn rechtvaardigheid in de verworpenen, en van Zijn waarheid in die beide. Het laatste doel zal zijn: de zaligheid en verheerlijking der uitverkorenen, en de straf en verstoting van de verworpenen. Want de uitverkorenen zullen opstaan tot het eeuwige leven, de verworpenen tot de eeuwige straf. (Vgl. N.G.B., art. 37).

Dit wordt ons ook zeer duidelijk in de Heilige Schrift geleerd. Dan. 12 : 2: „Velen van die, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, en genen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing.” Joh. 5 : 29: „En zullen uitgaan: die het goede gedaan hebben, tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis.” Openb. 3 : 21: „Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon”, en 7 : 13: Zij zullen met lange witte klederen bekleed zijn; Matth. 13 : 43: „De rechtvaardigen zullen blinken gelijk de zon.” Fil. 3 : 20v.: Wij verwachten den Zaligmaker uit de hemelen, „namelijk den Heere Jezus Christus, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.” Daarvan heeft Christus een bewijs en voorsmaak aan Zijn discipelen gegeven, toen Hij „voor hen veranderd werd van gedaante; en Zijn aangezicht blonk gelijk de zon, en Zijn klederen werden wit gelijk het licht”, Matth. 17 : 2. De apostel (Paulus) heeft dit ook enigmatische willen verklaren, 1 Kor. 15 : 44 en 49: „Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Er is een natuurlijk lichaam en er is een geestelijk lichaam. En gelijkerwijs wij het beeld des aardse gedragen hebben, alzo zullen wij ook het beeld van den Hemelsen dragen.” 1 Johs, 3 : 2: „Wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.” Matth. 25 : 41: „Dan zal Hij zeggen ook tot degenen, die ter linkerhand zijn: Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijn engelen bereid

is", en vers 46: „En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven.” En dit is de staat, waartoe de doden verrijzen zullen.

Tegenwerping, n.l. tegen de opstanding der goddelozen: De goddelozen komt de oorzaak der opstanding niet toe, n.l. de opstanding van Christus, welke de apostel, in 1 Kor. 15, als de oorzaak van onze opstanding voorstelt; en daarom komt hun ook de opstanding zelf niet toe, d.w.z. zij allen dan niet opstaan: want wie de oorzaak van de opstanding niet toekomt, hun komt ook de opstanding zelf niet toe.

Antwoord. Wie de oorzaak der opstanding in het geheel niet toekomt, hun komt ook de opstanding zelf niet toe. Maar hoewel aan de goddelozen de ene oorzaak, n.l. de opstanding van Christus niet toekomt, d.w.z. hoewel de goddelozen niet daarom opstaan, omdat Christus verrezen is: toch zullen zij opstaan om een andere oorzaak, en dat is: Het rechtvaardige oordeel van God, dat hen, zelfs tegen hun wil, uit de graven tot het lijden trekken zal. Want één of enerlei zaak kan menigmaal verschillende oorzaken hebben, vooral wanneer die in verschillende dingen bestaat. Daarom zal de oorzaak van de opstanding der Godzaligen de opstanding zijn van Christus hun Hoofd, en de waarachtigheid van Gods beloften. Maar die van de goddelozen zal niet zijn: de opstanding van Christus (want ze zijn geen lidmaten van Christus), maar de rechtvaardigheid en het oordeel van God, en ook de waarheid van Gods bedreigingen.

(Spintlerus: Uit dit Artikel scheppen de gelovigen een grote troost.

Ten eerste, tegen de dood. Want wij weten, dat zodra lichaam en ziel door de tijdelijke dood van elkaar losgescheurd worden, de ziel, bij het verlaten van het lichaam, met Christus, haar Hoofd, verenigd wordt. Want aangezien ze een geestelijk en onsterfelijk wezen is, en hier op aarde al met Christus is opgestaan, en door de dood — zoals Christus zegt, in Joh. 5 : 24 — „in het leven overgegaan is", daarom wordt ze van Christus tot het eeuwige leven opgenomen, zodra ze van hier scheidt. Want waar het Hoofd is, daar moeten ook de leden zijn. Daarom zegt de Heere Jezus tot de moordenaar: „Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn", Luk. 23 : 42. En het is in overeenstemming met de Heilige Schrift, wat in Sap. 1 : 3 gezegd wordt: „De zielen der rechtvaardigen zijn in Gods hand, en geen kwaal zal ze aanraken. En ze af te scheiden van ons, schijnt hun (n.l. de dwazen) een vernieling te zijn, maar zij verkeren in vrede"; ook al hebben zij de volkomen zaligheid nog niet, totdat zij weer met haar lichaam verenigd worden, toch verkeren ze in vreugde en rust.

En hoewel onze lichamen in de grond verrotten, en tot stof en as worden, toch zullen ze door Christus' kracht opgewekt en verheerlijkt worden. Daarom hebben de gelovigen geen reden om voor de dood te vrezen, omdat zij deze troost bezitten, dat de dood niet dan een zachte slaap is, en het graf een rustbed, waarop zij van alle vermoeidheid, angst en droefheid zullen uitslapen, om daarna in heerlijkheid weer op te staan. Maar zij moeten met de apostel zeggen, Fil. 1 : 23: Ik heb begeerte „om ontbonden te worden, en met Christus te zijn", en met 2 Kor. 5 : v.: „Wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. Want ook in dezen zuchten wij, verlangende met onze woonstede die uit den hemel is, overkleed te worden.”

Wanneer dus het uur des doods zal aanbreken, moeten wij niet verschrikken, maar met vreugde en vol vertrouwen onze zielen bevelen aan de enige Herder en

Opziener van onze zielen, en met Christus, David en Stéfanus zeggen: Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest).

En in de tweede plaats: Om daarmee de droefheid te verzachten en weg te nemen, die ons overkomt bij het sterven van onze goede vrienden, zoals (Bastingius) Paulus in 1 Thess. 4 : 13 leert: „Doch, broeders, ik wil niet dat gij onwetende zijt van degenen die ontslapen zijn, opdat gij niet bedroefd zijt, gelijk als de anderen die geen hope hebben“, en vers 14: „Want indien wij geloven, dat Jezus, gestorven is en opgestaan, alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem.” Ten derde: Daarom dient ons de opstanding des vleses op te wekken en moed te geven, om goede werken te doen; niet om daarmee iets te verdienen, maar omdat, en wel: vanwege de verdiensten van Christus, het eeuwige leven beloofd is aan degenen, die gedurig in goede werken, prijs en eer en onverderfelijkheid zoeken, Rom. 2 : 7. En ten vierde: Die opstanding moet ons van het verkeerde aftrekken, vanwege de bedreiging die de boosdoeners boven het hoofd hangt, Rom. 2 : 10v.).

Het eeuwige leven.

Vraag 58: Wat troost scheidt gij uit het Artikel van het eeuwige leven?,

Antwoord: Dat nademaal ik nu het beginsel der eeuwige vreugde in mijn hart gevoel a), ik na dit leven volkomen zaligheid bezitten zal, die geen oog gezien, geen oor gehoord, noch in eens menschen hart opgeklimmen is b); en dat, om God daarin eeuwig te prijzen. c)

- a. Ps. 4 : 7-9; 16 : 9-11; 36 : 10v. Joh. 3 : 36; 5 : 24v.; 6 : 40 en 54; 11 : 25v. en 17 : 3. Gal. 2 : 20.
- b. Jes. 64 : 4. 1 Kor. 2 : 9. Openb. 2 : 7 en 17.
- c. Ef. 1 : 5v. Openb. 4 : 8-11.

Verklaring van Vraag 58.

Dit artikel is de laatste in de rij, enerzijds omdat het ná de andere volkomen vervuld zal worden; anderzijds, omdat het van alle andere ten laatste voortgebracht wordt. Want ter wille van dit Artikel worden de andere alle tezamen geloofd; en al hetgeen wij in de andere Artikelen belijden te geloven, heeft ten doel, dat wij dit laatste Artikel kunnen geloven en deelachtig worden, d.w.z. opdat wij het eeuwige leven genieten mogen. Joh. 20 31: „Deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon Gods, en opdat gij gelovende het leven hebt in Zijnen Naam“; 1 Petrus 1 : 9: „Verkrijgende het einde uws geloofs, namelijk de zaligheid der zielen.”

Bij het „eeuwige leven“ zijn de voornaamste vragen, die aan de orde komen:

1. Wat het eeuwige leven is.
2. Door Wie het gegeven wordt.
3. Aan wie het gegeven wordt.
4. Waarom het gegeven wordt.
5. Hoe het gegeven wordt.
6. Wanneer het gegeven wordt.

7. Of wij ook, en zo ja, waardoor wij in dit leven al van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn.

1. Wat het eeuwige leven is.

Deze vraag schijnt onverklaarbaar te zijn, omdat er gezegd wordt van het eeuwige leven: „Hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklimmen, hetgeen God bereid heeft dien, die Hem liefhebben", 1 Kor. 2 : 9. Toch kan men uit de overeenkomst met het leven, waarover de wijsgereen disputeren, en ook uit de Heilige Schrift, enigszins verstaan, wat het „eeuwige leven" betekent.

Het woord *leven* wordt door de wijsgereen in verschillende betekenissen opgevat, omdat het aan vele en verschillende dingen wordt toegekend. In het algemeen betekent het leven, ten opzichte van God, de Engelen, de zielen en de planten, eigenlijk het wezen van de levende. Want de geesten leven ook, maar dat hebben zij niet van de zielen, maar van hun wezen. Bij de levende of bezielde dieren betekent het leven eigenlijk het wezen van hetgeen levendig gesteld is, en dat is niet anders dan een levende ziel in zich te hebben. Want de ziel is hetgeen waardoor een dier leeft, of het is de wezenlijke gestalte van het leven, waardoor alle dieren leven.

Bovendien wordt het leven genomen voor het wezen en de werkingen van het wezen, of voor het leven zelf en voor de werkingen van die leeft. Op deze manier laat het zich volkomener omschrijven: Het *leven* van een levend dier is het bestaan of blijven van de ziel in een bezielde lichaam, en de werkingen van een levend dier; of: het is een gestadige beweging der ziel, die de werkingen voortbrengt, welke aan een levend dier eigen zijn. Of, ten slotte: het is een bekwaamheid van een levend dier, om werkingen voort te brengen, die daaraan eigen zijn; en ook is het de werking zelf, die voortkomt uit de vereniging van de ziel met het lichaam.

Eeuwig wordt genoemd: 1e. hetgeen begin noch einde heeft, zoals God; 2e. hetgeen geen begin, maar wel een einde heeft, zoals het besluit Gods; 3e. hetgeen wel een begin heeft, maar geen einde, zoals de Engelen, enz. En op deze derde manier wordt het hemelse leven eeuwig genoemd; en wat dit betekent, laat zich enigszins verstaan uit hetgeen al gezegd is: want zoals dit leven van een levend dier datgene is, wat aan het dier het leven geeft, zó zal het eeuwige leven van de mens niets anders zijn dan dat hij eeuwig wedergeboren en verheerlijkt zal zijn; en dat wil zeggen, dat hij het evenbeeld Gods weer volkomen in zich hersteld zal hebben, waarnaar de mens in den beginne geschapen is, d.w.z.: volkomen wijsheid, rechtvaardigheid en gelukzaligheid, of: ware kennis en liefde van God, vergezeld met een eeuwige vreugde.

En om dit nog volkomener te leren, zo sluiten wij hier in deze werkingen ook de krachten. Want God recht te kunnen kennen en liefhebben beboert niet minder tot het geestelijke leven, als het kennen en liefhebben zelf; reden waarom de natuurlijke mens niet verstaat de dingen die des Geestes Gods zijn.

Anders omschrijven wij het aldus: Het is een volkomen herstel van het beeld Gods, en een eeuwige vreugde en gerustheid in God, een hemelse heerlijkheid, een overvloed aan en genot van alle goederen, die voor de staat van een volmaakte gelukzaligheid vereist worden.

Of iets korter: Het is een volkomen gelijkvormigheid van de mens met God, die bestaat in een ware en volkomen kennis en liefde van God, en een heerlijkheid naar ziel en lichaam. Zo schijnen er dus twee dingen vereist te worden tot het

eeuwige leven:

1e. een vereniging zowel van het lichaam als van de ziel mét God, en 2e. een gelijkvormigheid met God, waaruit deze vereniging voortvloeit; en ze is een uitnemende en klare kennis van God, en van Zijn wil en werken; een volkomen rechtvaardigheid, een vreugde en gerustheid in God, een hemelse heerlijkheid en een overvloed aan goederen, die tot een blijvende en volkomen gelukzaligheid behoren.

Deze dingen schijnen enigermate uit te drukken, waarin het eeuwige leven gelegen is. Wanneer daar dan ook nog de Auteur, én het doel waartoe het gegeven wordt, aan toegevoegd wordt, dan zal de omschrijving misschien op deze manier volkomen zijn: Het *eeuwige leven* zal een eeuwige inwoning van God in de uitverkorenen zijn, door de Heilige Geest, een ware kennis van God, van Zijn wil en werken, door dezelfde Geest in hun hart onmiddellijk ontstoken; en een waarachtige en volkomen wijsheid, gerechtigheid en algehele gelijkvormigheid van het verstand, de wil, krachten en van alle werkingen mét de wil en het verstand van God; alsook een vreugde en gerustheid in God, en een overvloed van alle goederen in God, naar lichaam en ziel, aan de uitverkorenen door God uit genade gegeven, door en om Christus; welk leven al in dit leven aanvangt, maar dat in het toekomstige leven volmaakt zal worden, om God in alle eeuwigheid te prijzen en te verheerlijken.

(Spintlerus) In dit leven zal geen gebrek, geen zonde, geen dood, geen smart of zucht gevonden worden, want daar zal de Heere alle tranen van de ogen afwissen; de dood zal niet meer zijn, noch leed, noch geschrei, noch smarten, Openb. 7 : 16v. en 21 : 4; daar zullen wij hemelse en aardse goederen bezitten. Daar zal ons niets ontbreken aan rijkdom, eer, macht en schoonheid. Want wij zullen de heerlijkheid van Christus deelachtig en aan de Engelen gelijk worden, Luk. 20 : 36, en zij zullen schijnen als de zon, Matth. 13 : 43, en loutere, schone en verheerlijkte lichamen hebben, zoals de Heere Jezus. Daar zullen wij het licht van zon en maan niet meer nodig hebben, want de heerlijkheid Gods zal alles verlichten, Openb. 21 : 23 en Jes. 60 : 10. Onze lichamen zullen aan geen verandering onderhevig zijn, en geen spijs, drank of medicijnen nodig hebben, 1 Kor. 15 : 42 en 44; ook zullen het niet zulke zware, „blokken en stokken" zijn, zoals ze thans op aarde rondkruipen, maar ze zullen licht en behendig zijn, zodat ze gemakkelijk van de ene plaats naar de andere zullen komen, en ze zullen zo schoon zijn, dat er geen lelijkheid, gebrek of wangestalte aan hen te vinden is, Fil. 3 : 21, 1 Joh. 3 : 2. Bovendien zullen wij in eeuwige vrede en rust neerzitten. Daar zullen wij zeker, veilig en zonder gevaar leven, en geen herder nodig hebben; daar zullen wij in eeuwige eer en vreugde zweven, we zullen met Abraham, Izak, Jakob en met alle patriarchen, profeten en apostelen aan tafel zitten, Matth. 8 : 11. Luk. 13 : 28v., en zullen in alle vreugde een lieflijke samenspraak over God en al Zijn werken houden. Daar zal de liefde volledig en volkomen zijn, waarmee wij ons allen, die leden zijn van één lichaam, aan het Hoofd Christus zullen houden, en met Hem eeuwig verbonden blijven; en zullen zo in liefde en enigheid, zonder ophouden, God prijzen, loven en Hem danken, en zeggen: „De lof en de heerlijkheid en de wijsheid en de dankzegging en de eer en de kracht en de sterkte zij onzen God in alle eeuwigheid. Amen", Openb. 7 : 12).

De onderdelen van deze definitie zijn alle tezamen aan de Heilige Schrift ontleend. Want daar zal zijn

1e. een eeuwige inwoning Gods in ons, door de Heilige Geest, Joh. 14 : 23: Ik en

Mijn Vader „zullen komen en zullen woning bij hem maken", en vers 16: „Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid.”

2e. Een kennis van God, en wijsheid, Joh. 17 : 3: „Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den enigen waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt.”

3e. Een rechtvaardigheid, Luk. 20 : 36: „Zij zijn den Engelen gelijk, en zij zijn kinderen Gods, dewijl zij kinderen der opstanding zijn.”

4e. Een vreugde in God, Joh. 16 : 22: „Niemand zal uw blijdschap van u wegnemen.”

5e. Een overvloed aan alle goederen, 1 Kor. 15 : 28: God zal „alles zijn in allen"; Openb. 21 : 22v.: „En ik zag geen tempel in dezelve; want de Heere, de almachtige God, is haar tempel. en het Lam. En de stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen; want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is haar Kaars.” De goederen die wij hier hebben, zijn slechts beginselen; daar zal alles volmaakt zijn, 1 Kor. 13 : 10: „Doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen ten dele is, tenietgedaan worden.” 6e. Zonder ophouden en zonder einde, Openb. 22 : 5: „Zij zullen als koningen heersen in alle eeuwigheid", en God zal alle tranen van hun ogen afwissen; Luk. 1 : 33: „En Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn", Dan. 7 : 27: „Maar het Rijk en de heerschappij, en de grootheid der koninkrijken onder den gansen hemel, zal gegeven worden den volke der heiligen der hoge plaatsen, welks Rijk een eeuwig Rijk zijn zal; en alle heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen.”

Tegenwerping: In eeuwigheid leven wil zeggen: het eeuwige leven hebben. De goddelozen zullen ook in eeuwigheid leven, want zij zullen onsterfelijk opgewekt worden. Daarom zullen ook de goddelozen het eeuwige leven hebben.

Antwoord. Het is een onvolmaakte omschrijving van het eeuwige leven, als men zegt dat het niet anders is dan eeuwig te leven. En daaruit kan dus geen goede conclusie getrokken worden. Want het eeuwige leven bestaat niet slechts in de eeuwige tegenwoordigheid der ziel in het lichaam of in de onsterfelijkheid, maar ook in het hemelse en geestelijke leven, heerlijkheid en gelukzaligheid, welke de Heilige Geest door Zichzelf in de uitverkorene', werken zal.

Want ook al zullen de goddelozen na de opstanding onsterfelijk zijn, toch zal hun bestaan geen leven, maar een eeuwige dood zijn, d.w.z. een eeuwige verstoting door God, en een beroving van Zijn genadige tegenwoordigheid, en zulks zal gepaard gaan met een eeuwige en onuitsprekelijke pijniging. Want zij zullen in een eeuwige dood neergeworpen worden, waaruit zij nooit zullen kunnen ontkomen. En dat niet zó, dat ze niet meer zullen bestaan, maar zij zullen eeuwig sterven, en de verschrikkelijke kwellingen in ziel en lichaam gevoelen: dit alles zullen de goddelozen, wanneer zij sterven en in wanhoop vallen, ervaren, als een Kaïn, Judas, enz., Jes. 66 : 24: „Hun worm zal niet sterven"; Matth. 8 : 12; 13 : 42; 22 : 13; 24 : 51 en 25 : 30: „Daar zal weinig zijn en knersing der tanden.”

2. Door Wie het eeuwige leven gegeven wordt.

Het eeuwige leven wordt alleen door God gegeven. Het is een genadegift van God, Rom. 6 : 23. Want God de Vader, de Auteur en Fontein van alle leven, schenkt het door de Zoon en de Heilige Geest; de Zoon (schenkt het) door de Heilige Geest, en de Heilige Geest door Zichzelf. En deze orde der werkingen is

aan de Goddelijke Personen natuurlijk. Van de Vader wordt gezegd, Joh. 5 : 21: „Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt" en in vers 26: „Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven." Van de Zoon luidt het in die teksten: „Zo maakt ook de Zoon levend die Hij wil", en: „Alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven"; Jobs. 1 : 4: In Hem was het leven; Jes. 9 : 6: „Vader der eeuwigheid"; Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven", n.l. door Mijn verdiensten en kracht. Van de Heilige Geest heet het in Joh. 3 : 5: „Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan"; Rom. 8 : 11: „En indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont." Op deze uitspraken dient men goed te letten. Want ze bevestigen ook de Godheid van de Zoon en van de Heilige Geest, en hun Wezenseenheid met de Vader. (Vgl. N.G.B., art. 8v. en 37).

Tegenwerping. Ook de bedienaars van het Evangelie geven het eeuwige leven, zoals er geschreven staat, 1 Kor. 4 : 15: „Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld", 1 Tim. 4 : 16: „Want dat doende, zult gij én uzelf behouden én die u horen." Dus geeft niet alleen God het eeuwige leven.

Antwoord. Er kunnen voor één zaak diverse oorzaken zijn en onderling geschikt worden. Toch geeft alleen God het eeuwige leven, als de eerste en voornaamste Oorzaak, door Zijn eigen macht. Maar de dienaars des Woords geven het alleen als instrumenten, waardoor Christus met de kracht van Zijn Geest werkt, 1 Kor. 4 : 11: „Alzo houde ons een ieder mens als dienaars van Christus en uitdelers der verborgenheden Gods", en 1 Kor. 3 : 5v.: „Wie is dan Paulus, en wie is Apollos, anders dan dienaars door welke gij geloofd hebt, en dat, gelijk de Heere aan een iegelijk gegeven heeft? Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt, maar God heeft den wasdom gegeven."

Aanhoudend bezwaar. Christus geeft ook een macht, die Hem verleend is. Dus geeft Hij het niet door die van Hemzelf.

Antwoord. Zeker, Christus geeft het eeuwige leven door een macht, die Hem verleend is, evenwel niet uit genade, maar van nature, d.w.z. dank zij de eeuwige generatie des Vaders. Daarom kan deze reden als volgt worden omgekeerd: Christus geeft het eeuwige leven door de macht, die Hem van de Vader door de eeuwige generatie meegedeeld is, en niet door de macht van een ander, zoals de dienaars der kerk, maar door die van Hemzelf, Joh. 5 : 26: „Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven."

3. Aan wie het eeuwige leven geschonken wordt.

Het eeuwige leven wordt aan allen geschonken, die van eeuwigheid uitverkoren en in dit tegenwoordige leven bekeerd zijn, maar dan ook alleen aan hen, Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid", „hun", d.w.z. Mijn schapen, dat zijn: de uitverkorenen; Joh. 17 : 9 en 12: „Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt. Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon der verderfenis, opdat de Schrift vervuld worde"; Matth. 25 : 34: „Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, hetwelk u bereid is

van de grondlegging der wereld"; Rom. 8 : 30: „Die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt"; Rom. 11 : 7: „De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.” Alleen de uitverkorenen hebben het geloof en de boetvaardigheid, welke het beginsel en een deel vormen van het eeuwige leven. Daarom verkrijgen de uitverkorenen het ook alleen. Als er nu gevraagd wordt: aan wie het eeuwige leven geschonken wordt? dan kan er beter geantwoord worden, dat het aan de uitverkorenen gegeven wordt, dan aan de bekeerden. Want als dit laatste gezegd wordt, dan wordt hetzelfde geantwoord, of juist hetgeen onbekend is. Want de vraag is eender: Wie God bekeert, of aan wie God het geloof en de boetvaardigheid geeft, hetgeen — zoals al gezegd werd — het beginsel en een deel van het eeuwige leven vormt. Wanneer men dus ten antwoord geeft, dat het leven aan de bekeerden gegeven wordt, dan betekent dat zoveel als wanneer men antwoordde, dat het leven aan de levenden gegeven wordt. Daarom kan men beter zeggen, dat het aan de uitverkorenen gegeven wordt; want dezen worden allen tezamen, en uitsluitend zij! in dit leven stellig bekeerd (vgl. N.G.B., art. 31: „De gelovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eer”).

4. *Waarom het eeuwige leven gegeven wordt.*

De bewegende oorzaak waarom het eeuwige leven aan de uitverkorenen gegeven wordt, is niet enig goed werk van de mens, hetzij in het heden, hetzij vooruitgezien, maar uitsluitend de genadige goedertierenheid van God jegens het menselijke geslacht, en Zijn wil om Zijn barmhartigheid te bewijzen door de uitverkorenen zalig te maken, door tussenkomst van de voldoening, verdiensten en voorbeding van de Middelaar Christus, ons door het geloof toegerekend. Rom. 6 : 23: „De genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus onzen Heere"; Ef. 2 : 8-10: „Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme. Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen"; Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad", enz. (Vgl. N.G.B., art. 27).

Wat onze werken betreft, die zijn alle tezamen *vóór de bekering* boos, zodat zij niet het eenige leven, maar de eeuwige dood verdienen, volgens de bedreiging der Wet, Deut. 27 : 26: „Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve"; Rom. 14 : 23: „Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde.” Daarom kunnen ze niet de oorzaak zijn, waarom God bewogen zou worden om ons het eeuwige leven te geven. *Na de bekering* zijn ze wel goed, maar ook niet volkomen; en dan komen ze voort uit de bekering, d.w.z. uit het eeuwige leven, dat dan al in ons begonnen is. En geen enkel ding is oorzaak van zichzelf. Wij worden wel door verschillende middelen tot het leven gebracht, maar de middelen waardoor God het leven geeft, én de bewegende oorzaak waarom Hij het geeft zijn niet eender. Het doel waartoe het eeuwige leven gegeven wordt, is de eer van God, opdat Zijn barmhartigheid bekend en geprezen moge worden. Want om dezelfde oorzaak verleent God ons het eeuwige leven, als waarom Hij ons uitverkoren heeft, n.l.: „Tot prijs der heerlijkheid Zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde", enz., Ef. 1 : 6 en 12.

5. *Hoe het eeuwige leven gegeven wordt.*

Het eeuwige leven wordt gewoonlijk in de uitverkorenen begonnen door het geloof, dat de Heilige Geest in hen ontsteekt door de dienst en de leer van het Evangelie, door hun verstand te verlichten met een ware kennis van God en hun hart te wederbaren en ze te buigen tot een ernstige ijver om Gode gehoorzaam te zijn. Zo wordt dus het beginsel van het eeuwige leven in de regel gegeven door de bediening van het Woord, Joh. 6 : 68: „Gij hebt de woorden des eeuwigen levens“; 1 Kor. 4 : 15: „Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld“; Rom. 1 : 16: Het Evangelie „is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft“; id. 10 : 17: „Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.“ Anders ligt het met de kleine kinderen, en ook anders met hen, die op een wonderlijke wijze bekeerd worden, zoals de *moordenaar* aan het kruis, *Paulus*, enz. Maar hier spreken wij over de gewone manier, die aan de volwassenen eigen is. Maar de volmaking van het eeuwige leven zal ons onmiddellijk na dit leven gegeven worden.

6. *Wanneer het eeuwige leven gegeven wordt.*

Het beginsel van het eeuwige leven wordt al in dit leven gegeven. Want het is nodig, dat de bekering in dit leven geschiedt, 2 Kor. 5 : 2v.: „Verlangende met onze woonstede die uit den hemel is overkleed te worden; zo wij ook bekleed en niet naakt zullen gevonden worden.“

(Spintlerus: Want in wie dit leven al niet in déze wereld aangevangen wordt, die zullen hiernamaals het leven nimmermeer zien, maar zij blijven in hun zonden en sterven eeuwig. Want degenen die hier met Christus niet tot een nieuw leven opstaan en geen deel hebben aan de eerste opstanding, ook niet bekleed zijn, maar bloot gevonden worden en hun schande laten zien, die zullen ook hierna, aan het einde der wereld, niet tot het eeuwige leven kunnen opstaan noch overkleed worden. Maar over dezulken houdt de tweede en eeuwige dood zijn macht, die ze eeuwig verworpt, Openb. 20 : 6 en 16 : 15. Daarom, wie het eeuwige leven beërven wil, moet het eeuwige leven hier aanvangen).

De volmaking zal pas in het toekomstige leven geschonken worden, maar aan niemand anders dan wie hier het beginsel zullen gehad hebben, Luk. 19 : 26: „Een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden ook wat hij heeft“; 1 Jobs. 3 : 2: „Nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.“ En er zijn *twee trappen ia de volmaaktheid*: De eerste, als wij door de lichamelijke dood van alle zwakheid verlost worden; en de andere is nog groter en uitnemender, n.l. als wij, na de opwekking van het lichaam, geheel heerlijk zullen gemaakt worden, en God zullen zien van aangezicht tot aangezicht, zoals Hij is, 1 Kor. 13 : 10 en 12.

7. *Of, en zo ja, waardoor wij in dit leven al van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn.*

Wij kunnen niet alleen, maar moeten ook in dit leven, van het eeuwige leven verzekerd zijn. Aan het eeuwige leven geloven, betekent niet alleen geloven, dát

er een eeuwig leven zijn zal en at er enigen aan deel zullen krijgen. Want dat geloven de duivelen ook. Maar het betekent: geloven, dat ook gij daarvan een erfgenaam zijn zult, Rom. 5 : 1: „Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God“; Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven.“ Hij zou geen eeuwig leven geven, als Hij een onzeker en wisselvallig leven schonk, dat nog zou verkort of afgebroken kunnen worden, Rom. 11 : 29: „Want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk“; Joh. 10 : 28: Niemand zal Mijn schapen uit Mijne hand rukken; Fil. 1 : 6: „Hij Die in u een goed werk begonnen heeft, zal dat voleindigen tot op den dag van Jezus Christus.“

Daarom steunt de vastheid en verzekerdheid van ons geloof op onwrikbare gronden:

1e. Dat God waarachtig, en onveranderlijk de Werkmeester van het eeuwige leven is.

2e. dat de verkiezing eeuwig en ook onveranderlijk is, 2 Tim. 2 : 19: „Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn.“

3e. dat Christus voor allen die Hem de Vader gegeven heeft, en uitsluitend voor hen, d.w.z. voor de uitverkorenen, gebeden heeft, Jes. 17 : 11 en 14. En Hij wordt in alles en altijd van de Vader verhoord, Joh. 11 : 24. Daarom betekent twijfelen aan de volharding in het geloof en aan het eeuwige leven de waarheid en getrouwheid van God omvèrstoten; en dit dient men tegen de twijfel van de Rooms en wel te handhaven (Vgl. D.L., V, art. 9).

Maar waaruit kunnen wij verzekerd zijn?

Van de volmaking kunnen wij verzekerd zijn uit het beginsel. Want „een iegelijk die heeft, zal gegeven worden“, Luk. 19 : 26. En het is boven alle twijfel verheven, dat Hij „Die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus“, Fil. 1 : 6, 1 Petrus 1 : 5 en 1 Petrus 1 : 10. En van dat begin kan men verzekerd zijn, op grond van de ervaring; d.w.z. 1e. uit het geloof en het vertrouwen op Gods goedertierenheid en genade, ons in het Evangelie aangeboden en beloofd; 2e. uit de vrede der consciëntie en de vreugde in God; 3e. uit een oprechte boetvaardigheid en ijver om God gehoorzaam te zijn naar al Zijn geboden; 4e. tenslotte, uit het getuigenis van de Heilige Geest, „Die met onzen geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn“, Rom. 8 : 16 (Vgl. D.L.R., V, art. 10).

Wat betekent het dus, te geloven aan een eeuwig leven? Het betekent stellig te geloven:

1e. dat er ná dit leven een ander leven zijn zal, waarin de Kerk verheerlijkt, en God geëerd en tot in eeuwigheid geprezen zal worden;

2e. dat ook ik een lidmaat van deze Kerk ben, die verheerlijkt worden zal, en daarom ook aan het eeuwige leven deel zal krijgen;

3e. en tenslotte, dat ik al in dit leven, door het geloof, het beginsel van het eeuwige leven bezit, en ook de volkomenheid daarvan hiernamaals genieten zal.

Tegenwerping. De toekomstige goederen worden gehoopt en niet geloofd. Nu zijn de opstanding des vleses en het eeuwige leven toekomstige goederen. Daarom moet men op ze hopen, en ze niet geloven.

Antwoord. Wij geloven ze als (reeds) tegenwoordig, vanwege de thans geldende belofte en wil van God; èn vanwege het beginsel des eeuwigen levens, dat wij nu (al) hebben. En wij hopen erop, als toekomstig, vanwege de volmaking die er nu

nog niet is, maar eenmaal geschieden zal. Want men kan heel goed tegelijk op een zaak hopen en ze geloven, maar op een verschillende manier. De hoop grijpt de toekomstige dingen aan, wat het wezen en de vervulling betreft. Maar het geloof grijpt die dingen aan, alsof ze reeds aanwezig waren, voor zover het 't voornemen en de allerzekerste wil van God betreft, om de dingen te schenken, die wij overeenkomstig Zijn belofte geloven. Daarom heet het geloof „een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet”, Hebr. 11 : 1, omdat het n.l. de dingen die gehoopt en niet gezien worden, toch beschouwt al tegenwoordig te zijn; weliswaar niet in de dadelijkheid, maar vanwege de zekerheid dat men ze krijgen zal; of: omdat het geloof op de tegenwoordige wil van God ziet, terwijl de hoop ziet op de uitvoering daarvan, die, naar wij geloven, op Zijn tijd plaatshebben zal.

(Bast., Lansb., Spintl.: Het gebruik en het nut, dat de gelovigen uit dit Artikel verkrijgen, is:

1e. Dat wij ervan verzekerd zijn en eraan vasthouden, dat zij het eeuwige leven naar ziel en lichaam beërven zullen, zodat hetzelfde leven dat in Christus Jezus is, ook in hen zal geopenbaard worden, zoals de apostel getuigt, in Kol. 3 : 4: „Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, Die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid.”

2e. Dat zij alle aardse dingen en zorgen opzij schuiven en van zich afzetten, en daarentegen mogen streven naar deze hemelse gelukzaligheid, zodat zij zeggen kunnen: „Wij hebben goeden moed en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen”, 2 Kor. 5 : 8; en dat zij kunnen „zachten” in zichzelf, „verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing” van hun lichaam, Rom. 8 : 23.

3e. Opdat zij in tegenspoed, kruis en vervolging zouden geduldig en moedig zijn, volgens Rom. 8 : 18: „Want ik houd het daarvoor, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waarden tegen de heerlijkheid die aan ons zal geopenbaard worden.”

4e. Aangezien het eeuwige leven reeds in dit leven een aanvang moet nemen, dienen zij er naar te streven en er God om te bidden, dat zij van dag tot dag door Zijn Heilige Geest al meer en meer naar Zijn beeld vernieuwd mogen worden, en van heerlijkheid tot heerlijkheid veranderd worden; en dat zij de leiding van de Heilige Geest volgen, zich in alle Godzaligheid oefenen en de gaven van God goed toepassen; opdat, wanneer de Heere komt, zij kunnen zeggen: „Heere, vijf talenten hebt Gij mij gegeven; zie, andere vijf talenten heb ik boven dezelve gewonnen”, Matth. 25 : 20; en opdat de Heere tot hen zeggen kan, vers 21: „Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren”).